

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
 - hehtaariperusteinen varausmaksu
 - varausajan lyhentäminen
 - varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
 - varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Esitetyt muutokset varausjärjestelmään ovat kannatettavia. Voimassa oleva järjestelmä on sallinut hyvin laajat varaukset löyhillä kriteereillä mm. luonnonsuojelualueille, mikä on aiheuttanut epävarmuutta eri alueiden asukkaille ja elinkeinoille.

Esitettyjen muutosten lisäksi Luontopaneeli katsoo, että olisi johdonmukaista, ettei kaivosvarauksia voida tehdä sinne, missä kaivostoimintaa ei voida harjoittaa. Luontopaneeli ehdottaa, että malminetsintä sekä kaivostoiminta ja siten myös kaivosvaraukset kielletään kansallis- ja luonnonpuistojen lisäksi myös muilla luonnonsuojelulain mukaisilla suojelualueilla, Natura 2000 -alueet mukaan lukien. Perusteluna ehdotukselle on, että uhanalaisia lajeja ja luontotyyppejä koskevat selvitykset osoittavat, että kaivostoiminta on aiheuttanut tai tulee aiheuttamaan uhkaa lukuisille lajeille (Hyvärinen ym. 2019) ja luontotyypeille (Kontula & Raunio 2018).

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Luontopaneeli on huolissaan lakien siilouttamisesta eritoten luonnon ja ilmaston osalta. Olemassaoleva ilmastolaki on käyttökelpoinen "kattolakina", mutta vastaavaa lakia ei ole luonnon

monimuotoisuuden suojelun osalta. Tästä syystä tulisi kaikissa laissa ottaa mahdollisimman hyvin huomioon myös luonto ja luonnonsuojelu, jottei kaivoksista pääsisi syntymään vähäistä suurempaa haittaa. Lakien soveltamisessa ja lupaprosesseissa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota ympäristöä kuormittaviin eri toiminnoista syntyviin yhteisvaikutuksiin.

Voimassa oleva lainsäädäntö sallii kaivosluvan myöntämisen ennen kuin ympäristöluvasta on päätetty. Tämä menettely estää kaivostoiminnan yhteisvaikutusten huomioimisen kaivosluvasta päätettäessä – jos ympäristölupaharkinta on kesken, eivät kaivostoiminnan kaikki vaikutukset ole tiedossa (Pölönen ja Halinen, 2016). Tarpeellinen muutos lainsäädäntöön olisi vaatimus muiden lupaharkintojen loppuunsaattamisesta ennen kuin varsinaisesta kaivosluvasta päätetään. Kaivos- ja ympäristöviranomaisia on syytä kannustaa tekemään lupaprosessin aikana yhteistyötä kokonaisuuden hahmottamiseksi ja mahdollisten ristiriitojen selvittämiseksi.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

Lakiesityksessä malminetsintää saisi harjoittaa myös pelkällä kiinteistön- tai maanomistajan luvalla. Koska malminetsinnästä voi olla haitallisia vaikutuksia ympäristöön, tulisi malminetsintä lupa käsitellä aina samanlaisella lupaprosessilla ja viranomaismenettelyllä – ei pelkällä maanomistajan luvalla. Malminetsintäluvan avulla täytyy aina varmistaa, ettei malminetsinnästä aiheudu vähäistä suurempaa haittaa ympäristölle.

Malminetsintäluvan edellytyksenä tulisi olla etsintätoiminnan ympäristövaikutusten kattava selvittäminen. Malminetsinnän saattamista ympäristöluvan tai ympäristönsuojelulain mukaisen yleisen ilmoitusmenettelyn piiriin tulisi harkita vakavasti. Malminetsinnän vaikutukset ympäristöön vaatisivat uutta tutkimusta, jotta voitaisiin varmistua malminetsinnän vähäisistä ympäristövaikutuksista Malminetsinnän haitallisista ympäristövaikutuksista on viitteitä mm. Viiankiaavan Natura-alueen malminetsinnän Natura-arvioinnissa vuodelta 2019, jossa selvitettiin mm. kairauksen aiheuttamia haitallisten aineiden päästöjä ja meluhaittoja ympäristöön (ml. kairauksessa käytettävien apuaineiden vaikutukset alueen lajistoon ja melun vaikutukset vesilintujen käyttäytymiseen).

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Useampi kunta on voimassa olevan kaivoslain aikana pyrkinyt kaavoituksen kautta varaamaan kaivosvarauksen alla olevaa maankäyttöä muulle kuin kaivostoiminnalle, mutta tämä kaavoituksen kautta vaikuttaminen on käytännössä osoittautunut epäselväksi (mm. Kuusamossa). On hyvä, että kunnilla on mahdollisuus halutessaan varata alueita esimerkiksi virkistäytymiselle, hiljaisuudelle tai luonnon suojelulle ja siksi kunnan päätösvaltaa on syytä selkiyttää.

Luontopaneeli jakaa Suomen ympäristökeskuksen (2021) vaikutusten arvioinnin näkemyksen, jonka mukaan ”myönteisiä ympäristö- ja ilmastovaikutuksia voi olla ensinnäkin sillä, että kaivostoiminnan tulee jatkossa aina perustua maankäyttö- ja rakennuslain mukaiseen yleiskaavaan tai asemakaavaan, jossa kaivosalueen ja kaivoksen apualueen sijainti ja suhde muuhun alueiden käyttöön on selvitetty (kaivoslain 47.4 §). Kaavoitus mahdollistaa maankäytön ristiriitojen sovittamisen sekä tarkoituksenmukaisen toimintojen sijoittelun, mikä voi vaikuttaa myös toiminnasta aiheutuviin ympäristö- ja ilmastovaikutuksiin.”

Kuntien kyky arvioida kokonaisuuksien vaikutuksia on paikoin kuitenkin heikko asiantuntijuuden puutteen vuoksi ja siksi kaivoslain muutosten jalkauttaminen vaatii hyvin suunniteltua koulutusta kuntiin. Koska kaivoksilla on lähes aina vaikutuksia yhtä kuntaa laajemmalle alueelle esimerkiksi vesistövaikutusten kautta, ei kaivospäätöksiä tulisi ratkaista ainoastaan kuntien asiana. YVA-menettelyssä ja lupaprosesseissa täytyy kiinnittää erityistä huomiota koko vaikutusalueeseen ja eri toiminnoista syntyviin ympäristön yhteisvaikutuksiin. Ympäristövaikutuksien lisäksi kaivoksilla on huomattavan negatiiviset vaikutukset matkailuun ja nämä vaikutukset tulee ottaa huomioon kokonaisuutena selvittäessä.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Luontopaneeli pitää hyvänä, että hallituksen esityksessä selkiytetään vakuutta ympäristöhaittojen osalta. Lupaviranomaisen velvoite tarkistaa vakuuden suuruus, jos lupien myöntämisen jälkeen näyttää siltä, että siihen on tarve, on myös tarpeellinen. Hallituksen esityksessä vastuu rajataan 30 vuoteen kaivoksen sulkemisen jälkeen. Ympäristölle haitallisia vaikutuksia voi olla kuitenkin myös tämän ajanjakson jälkeen

Luontopaneeli on huolissaan vakuuksien osalta osa-alueerajauksesta, jossa listataan osa-alueita mille vakuus tulee asettaa. Tämän kaltainen listaaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa kaikkea oleellista ei listata, ja hoito jää yhteiskunnan vastuulle. Esimerkiksi ei ole selvää kuinka suljetun louhoksen vesienhallinta tai pilaantuneiden maa-alueiden ennallistaminen hoidetaan.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen eli luontokadon pysäyttäminen on YK:n biodiversiteettisopimuksen, EU:n ja Suomen biodiversiteettistrategioiden sekä Sanna Marinin hallitusohjelman tavoite (EU 2020; CBD 2016; Valtioneuvosto 2012, 2019). Tavoitteen saavuttaminen edellyttää sitoutumista luonnon kokonaisheikentymättömyyteen, joka tarkoittaa, että ekosysteemien tilaa ei heikennetä nykyisestä. Kaivoslaki on yksi keskeisistä Suomen luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavista laeista.

Yhteiskuntien sähköistyessä mineraalien tarve kasvaa ja paine uusien kaivosten perustamiseen on suuri. Suomessa uusien metalliesiintymien löytyminen on todennäköistä etenkin niin sanotulta metallogeeniseltä vyöhykkeeltä. Tällä mineraaleiltaan rikkaalla vyöhykkeellä on valtavasti uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien havaintopaikkoja sekä myös uhanalaisten luontotyyppien esiintymiä (Kontula 2019). Rikkaat mineraaliesiintymät ja rikkaat luontoarvot vaikuttavat siis sijaitsevan samoissa paikoissa. Koska luontokadon pysäyttäminen edellyttää luonnon kokonaisheikentymättömyystavoitteeseen sitoutumista, kaivoslain merkittävä tehtävä tulisi olla kaivoksen tarpeellisuuden arvioiminen kokonaisuudessa muun muassa tarvittavien mineraalien ja sitä kautta saavutettujen taloudellisten hyötyjen määrän sekä menetettyjen luonnon monimuotoisuusarvojen kannalta. Kaivostoiminnalla voidaan myös aiheuttaa mittavaa haittaa kiinteistöjen arvolle, matkailulle, ja poronhoidolle ja nämä tulisi aina olla osana kokonaisvaikutusten arviointia luontovaikutusten lisäksi.

Metallien tarpeen ennakoidun suuren kasvun alla olisi myös perusteltua laatia lainsäädännön laajamittaisempi uudistus, jossa eri lakien yhteisvaikutuksia arvioitaisiin kattavasti. Kaivoslain kylkeen tarvittaisiin mineraalistrategia, jonka avulla pystyttäisiin arvioimaan mineraalien kokonaistarvetta yhteiskunnassa ja esimerkiksi priorisoimaan ns. kriittisiä mineraaleja. Kaivoslaista päätettäessä on hyvä pitää mielessä myös hallituksen kiertotaloustavoitteet, joiden osana tulisi tähdätä metallien ja mineraalien talteenottoon tuotteista ja pyrkiä minimoimaan uuden malmin louhiminen.

Hallituksen esityksen ensimmäiseksi lausuttuna tavoitteena on ympäristönsuojelun tason parantaminen. Lakitekstissä lain ensisijaisena tarkoituksena on kuitenkin edistää (kestävää) kaivostoimintaa, huomioiden vaikutukset mm. luonnon monimuotoisuudelle sekä luonnonvarojen kestävä käyttö (1 §). Vaikka hallituksen esityksessä on useita tärkeitä ja kannatettavia muutoksia, ei esitettyä kaivoslain osittaisuudistuksessa ole ympäristönsuojelun tason parantamista tai luonnonvarojen käytön kestävyyttä sisällytetty läpäiseviksi periaatteeksi kaivoslainsäädäntöön. Suomen ympäristökeskuksen (2021) kaivoslain uudistuksen ympäristö- ja ilmastovaikutusten arvioinnissa todetaan, että uudistuksen myönteiset vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon ovat verrattain vähäisiä eikä muutosten voida nähdä juuri parantavan ympäristönsuojelun tasoa voimassa olevaan kaivoslakiin verrattuna.

Luontopaneeli pitää erittäin tärkeänä, että Kaivoslaissa kiellettäisiin Luonnonsuojelulain ehdotusta vastaavasti malminetsintä ja kaivosvaraukset Luonnonsuojelulain mukaisilla suojelualueilla.

Kaivoslakiehdotuksen perusteluissa on todettu, että asia kuuluu luonnonsuojelulakiin. Luonnonsuojelulain ehdotuksen mukaan kansallis- ja luonnonpuistoissa ei saisi ottaa maa-aineksia tai kaivoskivennäisiä eikä vahingoittaa maa- tai kallioperää, eikä kansallis- ja luonnonpuistoihin enää jatkossa saisi poikkeusluvallakaan malminetsintälupaa.

Luontopaneeli toteaa, että Kaivoslain 7 §:ssä on tälläkin hetkellä lueteltu muut alueet, joissa maanpäällistä etsintätyötä ei saa tehdä joko lainkaan (hautausmaat) tai vain luvan saatuaan (pihamaat, kulkuväylät jne.). On perusteltua lisätä tähän 7 §:n listaan vähintään kansallis- ja luonnonpuistot, ottaen huomioon mm. ehdotetun kaivoslain 1§:n mukaisen tarkoituksen, jonka mukaan on erityisesti otettava huomioon toiminnan vaikutukset ympäristöön ja maankäyttöön, luonnon monimuotoisuuteen sekä luonnonvarojen käytön kestävyys. Kaivoslakiehdotuksessa tämä luonnon monimuotoisuuden erityinen huomioon ottaminen ei nyt näy konkreettisesti kuin 52 §:ssä.

Luontopaneeli ehdottaa, että malminetsintä ja kaivostoiminta kielletään kansallis- ja luonnonpuistojen lisäksi myös muilla luonnonsuojelulain mukaisilla suojelualueilla, Natura 2000 -alueet mukaan lukien, sillä uhanalaisia lajeja ja luontotyyppisiä koskevat selvitykset osoittavat, että kaivostoiminta on aiheuttanut tai tulee aiheuttamaan uhkaa lukuisille lajeille (Hyvärinen ym. 2019) ja luontotyypeille (Kontula & Raunio 2018). Esimerkiksi suoluonnon osalta kaivostoiminta on yksi merkitykseltään kasvavista uhista (Kontula & Raunio 2018). Näille alueille ei pitäisi pystyä tekemään myöskään kaivosvarauksia, kuten ei myöskään muille alueille missä kaivostoimintaa ei voi harjoittaa.

Kaivoslakin 52 §:än ehdotetaan HE-luonnoksessa lisättäväksi, että kaivosluvassa on määrättävä "10) kaivosalueen toimintojen sijoittelusta ottaen huomioon luonnon monimuotoisuus ja muut ympäristövaikutukset". Tämä on Luontopaneelin mielestä kannatettava lisäys. Tämän lisäksi kaivoslaki tarvitsee luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ympäristönsuojelulain 13 §:n kaltaisen sijoituspaikan valintaa koskevan säännöksen. Nykyisen kaivoslain 48.2 §:n luvan myöntämisen esteet (mm. " aiheuttaa huomattavia vahingollisia ympäristövaikutuksia") asettavat lain esitöiden valossa kynnyksen äärimmäisen korkealle, joten kaivoslakiin tarvitaan YSL 13 §:ä mukailten kaivostoiminnan sijoittamisesta säännös; esim. "kaivostoiminnan sijoittamisesta ei saa aiheutua valtakunnallisesti merkittävän luonnonarvon turmeltumista", joka turvaa valtakunnallisesti merkittävät arvot.

Luontopaneeli pitää erittäin tärkeänä sitä, että ympäristöluvan tulisi olla aina ehtona kaivosluvalla. Siinä tulisi selvittää kattavasti myös pitkäaikaiset vaikutukset vesistöihin ja muuhun ympäristöön sekä ottaa huomioon alueen kilpailevat toiminnot, kuten matkailu ja poronhoito.

Kullanhuuhdonta sijoittuu Lappiin herkkiin, muutoin puhtaiden virtavesien varteen. Kullanhuuhdonnan osalta on todettu mm., että kaivoslain nykyinen kullanhuuhdentalupia koskeva sääntely ei ota riittävästi huomioon eri yksittäishankkeiden yhteisvaikutuksia luontaiselinkeinoille ja ympäristölle (Vihervuori 2019). Kullanhuuhdonnan haitat kohdistuvat ennen muuta kaivualueen ja

sen lähialueiden maaperään ja maisemaan, vesiin ja vesistöihin, kalastoon ja kalakantoihin, porotalouteen ja alueella harjoitettuun muuhun elinkeinotoimintaan sekä virkistyskäyttöön. Lapin ELY-keskuksen Lemmenjoen kullanhuhdonnasta tekemän selvityksen mukaan: ”Koneellisen kullankaivuun kuormitus on edelleen selvästi nähtävissä välittömästi kullankaivualueiden alapuolella luonnontilaan verrattuna moninkertaisina metalli-, kiintoaine- ja ravinnepitoisuuksina ja sameusarvoina. (...) Vaikka pitoisuudet laimenevat alapuolisilla jokialueilla, on luonnontilaan verrattuna moninkertainen, jatkuva alumiinialtistus yhdistettynä kutu- ja poikastuotantoalueita liettävään kiintoainekuormitukseen todennäköisesti haitannut kalojen lisääntymistä ja rajoittanut herkkien lajien esiintymistä alueella.” (Ahlberg ym. 2011).

Kullanhuhdonnan yhteisvaikutuksia ei aina tarkastella ympäristölupaharkinnassakaan, sillä ympäristönsuojelulain muutoksella 1166/2018 ympäristöluvanvaraisuus on poistettu koneelliseltakin kullankaivuulta, kun kaivettavien maamassojen määrä on alle 500 m³ vuodessa pintamaat mukaan lukien ja työskentelyaika enintään 50 vuorokautta vuodessa eikä toimintaan tarvita vesilain mukaista lupaa tai oikeutta. Koneellista kullankaivuuta koskee usein vain ilmoitusmenettely, jonka yhteydessä yhteisvaikutusten arviointi ei toteudu.

Koska kaivosten ympäristövaikutukset ja yhteisvaikutukset muiden hankkeiden kanssa selvitetään YVA-menettelyssä ja myös YSL:n mukainen lupamenettely sisältää yhteisvaikutusten huomioon ottamisen, Luontopaneeli ehdottaa, että kullanhuhdONTALUPAA koskevaan hakemukseen on lisäksi liitettävä selvitys hankkeen ja muiden samalla alueella toimivien hankkeiden yhteisvaikutuksista. Mikäli yhteisvaikutukset ovat sellaisia, että vesistön pilaamista syntyisi, tulisi hankkeelle hakea ympäristölupaa. Vesipuitteiden vesistöjen hyvän tilan säilyttämisen ja saavuttamisen vaatimus edellyttää myös tällaista pienempien hankkeiden kumulatiivisten vaikutusten seuranta ja tarvittaessa haittavaikutusten syntymisen rajoittamista.

Mikäli lainsäädäntö ei tulevaisuudessakaan suoraan turvaa suojelualueita kaivos- ja muulta ihmistoiminnalta, Luontopaneeli suosittelee varmistamaan, että luonnonarvojen heikennykset hyvitetään täysimääräisesti ekoloisen kompensaation keinoin, ja että alueille, joiden luonnonarvojen kompensointi ei ole niiden harvinaisuuden vuoksi mahdollista, ei voi kaivostoimintaa ja sen vaikutuksia tätä kautta myöskään ulottaa.

Viitattu kirjallisuus:

Ahlberg ym.: Lemmenjoen alueen koneellisen kullankaivun tehostettu tarkkailu Vesistötarkkailun tulokset 2011. Lapin ELY-keskus.

Euroopan komissio. 2020. EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030.
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/eu-biodiversity-strategy-2030_fi.

Eurofins Ahma Oy. 2019. Viiankiaavan Natura-alueen malminetsinnän Natura-arviointi.
https://tukes.fi/documents/5470659/20498128/AASakattiMining_kairausten_Natura-arviointi_2019_julkinen.pdf/3c64fc1e-bf04-e4be-1f0c-38d74c572608/AASakattiMining_kairausten_Natura-arviointi_2019_julkinen.pdf?version=1.0&t=1581426155000

Convention on Biological Diversity (CBD). 2016. Aichi-tavoitteet: <https://www.cbd.int/sp/targets/>.

Hyvärinen E, Juslén A, Kemppainen E, et al. (2019) The 2019 red list of finnish species. Ministry of the Environment and Finnish Environment Institute, Helsinki

Kontula, T. (2019) <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-277931.pdf>

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). (2018). Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s.

Suomen Ympäristökeskus 2021. Kaivoslain uudistuksen ympäristö- ja ilmastovaikutusten arviointi. Muistio 20.9.2021.

<https://tem.fi/documents/1410877/21353824/Kaivoslain+uudistuksen+vaikutusarvio+20092021+SYKE.pdf/3922f4ae-0ef8-e696-7b67-fb3a4f960854/Kaivoslain+uudistuksen+vaikutusarvio+20092021+SYKE.pdf?t=1632474328928>

Valtioneuvosto 2012. Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiasta vuosiksi 2012–2020. http://www.ymp.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Strategia_ja_toimintaohjelma.

Valtioneuvosto. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>.

Vihervuori, P.: Kaivostoimintaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden arviointi. TEM 2019:44.

Ketola Tarmo
Suomen Luontopaneeli